

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-260-277>

УДК 37.011.3-051.005.963

Ельбрехт Ольга Михайлівна,

доктор педагогічних наук, професор,

головний науковий співробітник

відділу науково-методичного забезпечення

видання навчальної літератури

Державної наукової установи «Інститут Модернізації змісту освіти»,

Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0470-2408>

om_elbrekht@ukr.net

ФОРМУВАННЯ АВТОРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ ЯК СКЛАДОВА ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Анотація. Основними показниками ефективності вітчизняної освіти, сформульованими в законодавчих документах, є вмотивованість учнів на досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема завдяки забезпеченню їхньої індивідуальної освітньої траєкторії; спрямування освітнього процесу на виявлення й розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей шляхом модифікації змісту навчальних предметів; використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують освітні потреби учнів і сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини. Зрозуміло, що ключовою фігурою забезпечення зазначених очікувань від освіти є компетентний учитель, який повинен бути здатним до розроблення авторських освітніх програм і засобів навчання. У світлі таких вимог учитель потребує постійного вдосконалення, зобов'язаний підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, кваліфікацію – тобто опановувати нові та вдосконалювати раніше набуті компетентності у межах своєї професійної діяльності. Розглянуто теоретичні та нормативно-правові основи, з'ясовано ступінь розробленості у педагогічній науці чітко сформульованих положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів до участі у створенні підручників як важливих засобів виконання зазначених вище вимог; обґрунтовано необхідність унесення в законодавчі документи в галузі освіти змін, спрямованих на встановлення нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів та їхньої діяльності зі створення підручників. Під час дослідження авторкою розглянуто сутність його основних понять («підвищення кваліфікації», «компетентність», «компетенція»), що сприяло визначенню поняття «авторські компетентності вчителя». Здійснено аналіз законодавчих документів у галузі освіти, що засвідчив відсутність чітких положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів до участі у створенні підручників. Обґрунтовано необхідність унесення відповідних змін, спрямованих на

встановлення нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів та їх діяльності зі створення підручників.

Ключові слова: кваліфікація; підвищення кваліфікації; компетентність; компетенція; авторські компетентності вчителя.

1. ВСТУП/ INTRODUCTION

Постановка проблеми. Зміни в суспільстві відбиваються на всіх сферах його життєдіяльності, також і на системі освіти. В українській освіті ці зміни здійснюються на основі Законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», які акцентують на забезпеченні якості освіти та якості освітньої діяльності. Основними показниками ефективності вітчизняної освіти, сформульованими в зазначених документах, є:

– вмотивованість учня на досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема завдяки забезпеченню індивідуальної освітньої траєкторії учня, що формується шляхом визначення власних освітніх цілей, вибору суб'єктів освітньої діяльності та форм здобуття загальної середньої освіти; навчальних планів та програм; навчальних предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, у тому числі вибіркового, і рівнів їх складності (ЗУ «Про повну загальну середню освіту» ст. 10, п.1; ст. 14);

– спрямування освітнього процесу на виявлення й розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей шляхом адаптації/модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів); використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують освітні потреби учнів та сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини (ЗУ «Про повну загальну середню освіту», ст. 9, п. 1).

Зрозуміло, що ключовою фігурою забезпечення зазначених очікувань від освіти є компетентний учитель, який повинен сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти (ЗУ «Про освіту», ст. 54, п. 2); бути здатним до розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання (ЗУ «Про освіту», ст. 54, п. 1). У світлі таких вимог щодо діяльності з навчально-методичного забезпечення освітнього процесу кожен учитель потребує постійного вдосконалення, зобов'язаний підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність, кваліфікацію – тобто опановувати нові та вдосконалювати раніше набуті компетентності у межах своєї професійної діяльності (ЗУ «Про освіту», ст. 54, ч. 2 та ст. 18, ч. 6).

Засади професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників визначено статтею 59 Закону України «Про освіту», статтею 60 Закону України «Про вищу освіту», статтею 24 Закону України «Про фахову передвищу освіту». Зазначені вище документи відзначають, що професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти є метою підвищення їхньої кваліфікації. Процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), умови підвищення кваліфікації встановлює «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», затверджений постановою Кабінету Міністрів

України від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (далі – Порядок). Одним з основних напрямів підвищення кваліфікації Порядком визначається розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій). Таким чином, на законодавчому рівні встановлено значення формування професійних компетентностей як важливої складової ефективної системи підвищення кваліфікації учителів задля їх професійного розвитку.

Але привертає увагу відсутність у законодавчій базі вітчизняної освіти чітко сформульованих положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації до участі у створенні підручників. Як результат, незважаючи на плідність такої педагогічної діяльності, підхід до неї чітко не визначений, учителі відіграють досить незначну роль у розробці підручників, лише невелика їх кількість бере участь у цьому процесі, про що говорить аналіз наукових праць, педагогічної практики, результатів досліджень.

Разом з тим, власна участь учителів є вкрай важливою і необхідною для успішного та змістовного розвитку підручника, позитивний настрій учителя до спрямування змісту навчальної книги, форм і методів викладу навчального матеріалу може бути мотивуючим чинником, який додає цінності процесу її розробки. Отже, точки зору вчителів, їхні ідеї повинні братися до уваги.

Досліджуючи проблеми письменницької діяльності вчителів, Пекаски МкЛеннон дійшла висновку: серед освітян існує думка, що написання та публікація статей – складне завдання. Багато педагогів хотіли б писати, але відчувають, що не знають, як зібрати ідеї, гідні для публікації, або що робити з готовою роботою (Pecaski McLennan, D.M. (2013).

Здається природним, щоб навчання письменницькій діяльності (наприклад, через книжкові клуби, блоги, проекти, тощо), було складовою професійного розвитку вчителів. Проте письменництво в системі підвищення кваліфікації не враховується як важлива рефлексивна або саморефлексивна професійна поведінка. Відтак процес участі у розробці навчальних книг буває складним для вчителів, обтяжливим багатьма проблемами, зокрема через:

- відсутність належного законодавчого забезпечення діяльності вчителів як авторів, що ускладнює встановлення нормативно-правових засад її здійснення, визначення місця і ролі у цілісній системі професійно-педагогічної діяльності;
- відсутність у системі підвищення кваліфікації планової та систематичної підготовки вчителів до участі у створенні підручників, що гальмує розвиток необхідних для створення навчальної книги компетентностей;
- нехватку ресурсів, у тому числі фінансових, матеріально-технічних, навчально-методичних, що призводить до нездатності існуючої системи освіти та підвищення кваліфікації мотивувати вчителя до підручникотворчої діяльності.

Зазначені вище та інші негаразди слід передбачати та планувати їх запобігання на етапах проектування та впровадження програм професійного розвитку вчителів як авторів навчальної книги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблема професійного розвитку вчителя у системі підвищення кваліфікації розглядається у різних аспектах. Висвітлюються питання теорії і методики підвищення кваліфікації фахівців освітньої галузі (В. Краевский, В. Олійник, В. Сидоренко та ін.), визначення організаційно-педагогічних умов підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів (О. Самойленко та ін.).

Увага приділяється формуванню професійної компетентності педагогічних кадрів, їх підготовці до виконання різних видів професійної діяльності. Зокрема розкриваються питання формування управлінської компетентності керівника закладу освіти в умовах післядипломної педагогічної освіти (Г. Кравченко та ін.), визначається значення компетентностей у формуванні змісту освіти (О. Овчарук та ін.), висвітлюються ідеї концепцій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів (Л. Петренко та ін.).

Але поза увагою учених залишилися питання формування авторських компетентностей учителя у процесі їхнього професійного розвитку в системі підвищення кваліфікації.

Разом з тим, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження виявив низку суперечностей:

- між потенціалом системи підвищення кваліфікації у розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників та недостатнім його використанням у практиці проектування та реалізації ідеї підготовки вчителів до авторської діяльності;
- між актуальністю підтримки талановитих педагогів, здатних до авторської діяльності, та недостатньою розробленістю нормативно-правових засад такої діяльності;
- між необхідністю трансляції у сучасну практику науково-педагогічних ідей щодо залучення вчителів до авторської діяльності, ідей індивідуалізації процесу їх навчання та недостатньою підготовленістю до цього системи підвищення кваліфікації і загальноосвітніх установ.

Отже, недослідженість проблеми, її актуальність і зацікавленість українських освітян у розв'язанні зазначених вище суперечностей зумовили вибір теми статті.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ/ AIM AND TASKS

Мета статті – розглянути теоретичні та нормативно-правові основи, з'ясувати ступінь розробленості у педагогічній науці і вітчизняній законодавчій базі чітко сформульованих положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації до участі у створенні підручників, обґрунтувати необхідність і можливість унесення в законодавчі документи в галузі освіти змін, спрямованих на встановлення нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів та їх діяльності зі створення підручників.

Відповідно до теми і мети авторкою визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукові джерела, виявити стан розроблення проблеми дослідження у педагогічній науці.

2. З'ясувати сутність основних понять дослідження: «кваліфікація», «підвищення кваліфікації», «компетентність», «компетенція», «авторські компетентності вчителя».

3. Проаналізувати законодавчі та нормативно-правові документи в галузі освіти, що визначають вимоги до системи підвищення кваліфікації, встановити ступінь відображення в них положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів до участі у створенні підручників.

4. Обґрунтувати доцільність унесення в законодавчі документи змін, спрямованих на встановлення нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів як важливої складової їхнього професійного розвитку в системі підвищення кваліфікації.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ/ RESEARCH METHODOLOGY

Ця робота є частиною науково-дослідної роботи групи співробітників відділу науково-методичного забезпечення видання навчальної літератури Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

У дослідженні використано *методи* аналізу, узагальнення та систематизації інформації з наукових праць, що дозволило з'ясувати ступінь відображення проблеми дослідження в науковій літературі та обґрунтувати її актуальність; аналізу положень законодавчих і нормативно-правових документів, які дали можливість встановити нормативно-правові основи формування професійно важливих компетентностей учителя (в т.ч. авторських) в системі підвищення кваліфікації; термінологічного аналізу й аргументації для з'ясування сутності основних понять дослідження, а саме: «підвищення кваліфікації», «компетентність», «компетенція» та визначення на цій основі поняття «авторські компетентності вчителя»; теоретичного узагальнення з метою формулювання та обґрунтування висновків цього етапу дослідження.

Для пошуку літератури ми використали фонди Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського, Американської бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» імені Віктора Китастого, та Інтернет-ресурси за допомогою пошукової системи Google.

Процес аналізу літератури проходив на таких етапах: 1) з'ясування основних авторів та напрямів їхніх наукових розвідок, які є вагомим внеском у розробку проблеми дослідження; 2) визначення компетентностей автора підручника, на розвиток яких має бути спрямований процес підготовки вчителів у системі професійного розвитку; 3) розгляд положень законодавчих і нормативно-правових документів, в яких сформульовано вимоги до діяльності вчителів та формування їхніх професійно важливих компетентностей.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

У процесі дослідження авторкою було досягнуто таких результатів:

– здійснено аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі дослідження, який показує, що науково-дослідницькі роботи зосереджені переважно на формуванні компетентностей педагогічних працівників у контексті освітньої ролі вчителів, професійної діяльності вчителя у процесі реалізації затвердженої освітньої програми. У своїх працях учені відзначають обмежену залученість учителів до розробки підручників, що, на їхню думку, було одним із чинників недоліків реформ освіти. Деякі роботи зосереджуються на формуванні компетентностей педагогічних працівників і керівників закладів освіти, використовуючи моделі ефективної практики. Але більшість із них не зосереджуються спеціально на формуванні знань та вмінь, необхідних учителю як майбутньому авторові;

– проаналізовано сутність основних понять дослідження «компетентність», «компетенція», що сприяло визначенню поняття «авторські компетентності вчителя» як інтегрованої сукупності знань, умінь, навичок, професійного досвіду, яка забезпечує ефективне використання вчителем своїх здібностей для здійснення діяльності зі створення навчальної книги залежно від поставлених завдань у форматі контекстів освітнього процесу з гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища.

– здійснено аналіз вітчизняних законодавчих і нормативно-правових документів у галузі вітчизняної освіти, який засвідчив 1) відсутність належного законодавчого забезпечення діяльності вчителів як авторів, що ускладнює встановлення нормативно-правових засад її здійснення, визначення місця і ролі у цілісній системі професійно-педагогічної діяльності; 2) відсутність у законодавчій базі чітко сформульованих положень щодо планової та систематичної підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації до участі у створенні підручників; 3) встановлення на законодавчому рівні значення формування авторських компетентностей учителів як важливої складової їхнього професійного розвитку в системі підвищення кваліфікації;

– обґрунтовано необхідність і можливість унесення в законодавчі документи в галузі освіти змін, спрямованих на встановлення нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів та їх діяльності зі створення підручників, зокрема: 1) доповнення переліку компетентностей учителя, визначеному Професійним стандартом, варіативним компонентом – добром авторських компетентностей; 2) внесення відповідних змін у програми підвищення кваліфікації щодо впровадження нових практико орієнтованих технологій формування авторських компетентностей учителя;

– на основі теоретичного аналізу досвіду американських колег, їхніх позитивних результатів і проблем, з якими вони стикаються, сформульовано принципи професійного розвитку вчителів як авторів у системі підвищення кваліфікації, які характеризують систему як таку, що розкриває можливості для формування вчителів як успішних, ефективних авторів: належне законодавче забезпечення; наявність необхідних ресурсів;

плановість та систематичність, комплексний, диференційований, неперервний характер; орієнтація на специфічність виду професійної діяльності; впровадження інноваційних практикоорієнтованих форм і методів навчання; наявність альтернативних моделей.

Ступінь розробленості наукової проблеми засвідчує стан її понятійно-термінологічного оформлення. Понятійний апарат виступає організуючим чинником у встановленні зв'язків і відносин, що конкретизують їх зміст у межах цілісної системи, являючи своєрідну «систему координат», за допомогою якої сприймається дійсність і вибудовується «образ» відповідного явища [1, с. 105].

З'ясування теоретичних і нормативно-правових основ формування авторських компетентностей учителів у системі підвищення кваліфікації передбачає аналіз значення ключових понять, а саме: «підвищення кваліфікації», «компетентність», «компетенція».

Термін «кваліфікація» (від лат. *qualis* – якість, *facio* – роблю). пов'язується з якісними характеристиками професійної праці і виражає рівень вирішення професійних завдань певного ступеня складності. Міра готовності особи до виконання професійних обов'язків оцінюються і визнаються через рівні кваліфікації. Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня. За законодавством України, кваліфікація – визнана вповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дає їй змогу виконувати трудові функції (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій») [2].

Кваліфікація як рівень отриманої професійної освіти підтверджується відповідним документом про освіту, відповідно до якого фахівцю присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень залежно від обсягу і співвідношення отриманої загальної і фахової освіти.

Кваліфікація вчителя упродовж професійної діяльності визначається рівнем ефективності педагогічної діяльності, накопиченим стажем і досвідом роботи, ступенем розвитку професійно-значущих якостей, що розкриваються у реальних результатах професійної діяльності.

Але після входження в реальну професійну діяльність, якщо педагог не підвищує своєї кваліфікації, не зацікавляється самоосвітою, його знання починають не відповідати завданням, які належить вирішувати педагогічному колективу закладу освіти. Адже відомо, що знання мають властивість застарівати кожні кілька років. Відтак, виникає потреба у підвищенні кваліфікації, у постійному доопрацюванні професійних знань, удосконаленні вмінь і навичок на основі осмислення власної діяльності, в їх доведенні до рівня, необхідного для виконання функціональних обов'язків.

У такому контексті влучним є міркування: підвищення кваліфікації – це здобуття додаткових знань з базової спеціальності та вдосконалення професійних умінь на основі осмислення власної діяльності у світлі отриманих знань [3]. Аналогічне бачення демонструє визначення О. Самойленко: підвищення кваліфікації – набуття працівником здатностей виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах професійної діяльності

[4, с. 22]. В такому трактуванні процес підвищення кваліфікації розглянуто як систему додаткової освіти, що зорієнтована на готових фахівців, відтак враховує підходи до навчання дорослих, забезпечує змістовність і збалансованість форм навчання відповідно до індивідуальних потреб слухачів.

Додаткових знань і відповідної підготовки вимагає і діяльність учителя як автора навчальної літератури, що відбувається у межах основної професійної діяльності, але не є обов'язковою.

На жаль, ці питання в українській педагогіці не знайшли належного відображення. Тому велике значення для України у розв'язанні означених проблем має звернення до досвіду міжнародного співтовариства. Це засвідчує Закон України «Про освіту» (стаття 2), де сказано: «Державна політика у сфері освіти формується і реалізується на основі наукових досліджень, міжнародних зобов'язань, вітчизняного й іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства» [5].

Зокрема, значні педагогічні досягнення має система освіти США – один із лідерів у запровадженні реформ шкільної освіти. Вивченню досвіду цієї країни присвячено чимало наукових праць, предметом розгляду яких є залучення вчителів до апробації експериментальної версії нової програми навчальної дисципліни або нового підручника (Піарс (Pears (1988), Венескі (Venezky (1992) та ін.); проблеми участі вчителів у розробці підручників (Рухама Івен та Шаї Олшер (Even & Olsher, 2014). У деяких працях є свідчення про випадки, коли автори підручників є вчителями (Богз (Boggs, 2019); Пекаски, МакЛеннен (Pecaski, McLennan, 2012). У зв'язку з цим учені розглядають нові ролі вчителів, які відрізняються від традиційно вчителями виконуваних. На їхню думку, реформування освіти не може досягти успіху, якщо вчителі та керівники закладів освіти не отримають відповідної допомоги щодо прийняття цих нових ролей (Дарлінг-Хаммонд, Хайлер, Гарднер (Darling-Hammond, L., Huler, M. E., Gardner, M. (2017). Якщо вчителі повинні бути підготовлені до набагато складнішої роботи, кажуть дослідники, їм знадобиться набагато більше знань і радикально інших навичок, ніж у більшості є реально наявними [6, с. 3].

Теоретичний аналіз досвіду американських колег, їхні позитивні результати і проблеми, з якими вони стикаються, дозволяє сформулювати такі принципи професійного розвитку вчителів як авторів в системі підвищення кваліфікації:

- належне законодавче забезпечення діяльності вчителів як авторів та їх відповідної підготовки;
- наявність необхідних ресурсів, у тому числі фінансових, матеріально-технічних, навчально-методичних;
- планова та систематична підготовка вчителів, спрямована на розвиток авторських компетентностей, яка є складовою комплексної системи професійного розвитку;
- комплексний, диференційований, неперервний, зорієнтований на специфічність виду професійної діяльності характер професійного розвитку;

- чітко визначені вимоги до змісту програм щодо включення компонентів з підготовки вчителів до участі у створенні підручників, урахування у програмах професійних інтересів, потреб учителів та контексту, в якому відбувається їх навчання;
- наявність альтернативних моделей, велика кількість програм, різноманітність змісту й організаційних форм навчання, які передбачають гнучкість умов професійного зростання педагогів як розробників навчальної книги, спрямовуючи цей процес на забезпечення індивідуальних потреб у викладацькій діяльності;
- активне впровадження інноваційних форм і методів навчання у системі підготовки вчителів до діяльності як автора, які передбачають співпрацю між вчителями та сприяють створенню системи їх підтримки з боку освітнього співтовариства;
- практична орієнтація професійного розвитку вчителів, що підтримує підготовку вчителів у конкретному контексті закладу освіти та акцентує на вчителі як на активній і мислячій особистості, здатній до здійснення творчої діяльності, якою є створення навчальної книги;

Сьогодні інтерес учених прикутий до підвищення кваліфікації як найважливішого шляху розвитку особистості, дієвого способу оновлення знань, удосконалення розумових сил і здібностей, які сприяють розвитку таких якостей, як організованість, самостійність, активність, вимогливість до себе [4; 7]. Ці якості є важливими для визначення сутнісних характеристик учителя як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. Проте сучасні виклики вимагають іншого вчителя, інших компетентностей, котрих не було раніше.

Сьогодні в Україні велика кількість дітей мають проблеми в розвитку, тяжкі захворювання, для деяких дітей, український не є рідною мовою. Але відповідно до Закону України «Про освіту», який говорить про всезагальність і доступність освіти, кожна дитина (також і з зазначених категорій) має право навчатися у школі [5]. А педагогіка, на погляд багатьох учених, недостатньо готова до цього. Не виявляє готовності і педагог швидко перебудовувати свою роботу, виконувати дослідницьку, інноваційну діяльність залежно від змінних умов і відповідно вимог освіти та специфіки освітнього процесу в конкретному закладі освіти з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Суспільство висуває вимоги до креативності вчителя, котрий озброєний відповідним арсеналом професійних знань, умінь і навичок, наділений особливим соціальним статусом, професійно спрямований на їх передачу.

Важливим чинником, що сприяє успіху, усуненню ускладнень у педагогічній діяльності, на погляд Бет Хендлер (Handler (2010)), є професійний розвиток учителів [8, с. 32]. Повною мірою ці міркування відносяться і до діяльності вчителя зі створення підручника. Вчителям слід надати відповідні знання та вміння, які допоможуть їм стати ефективними розробниками. Відтак, програми професійного розвитку вчителів повинні передбачати формування нових знань і вмінь, необхідних для виконання такої діяльності.

В останні десятиліття в освітній процес в системі підвищення кваліфікації широко впроваджується компетентісний підхід, у межах якого розглядаються два базових поняття: компетентність і компетенція. Сьогодні у науці немає однозначного визначення цих понять.

У Словнику української мови online (томи 1-12) і Великому тлумачному словнику сучасної української мови (Бусел, 2005) термін компетентність розглядається як властивість і стан за значенням, що розкриває поняття компетентний, а саме 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний. У такому контексті компетентність виступає як властивість і стан, узагальнена характеристика працівника, яка надає працівнику право на основі набутих знань, умінь і навичок виконувати певні завдання, робити судження, приймати рішення в межах своїх професійних обов'язків [9, с. 1367-1368]; [10, с. 560].

Дж. Равен визначає компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Отже, як вважає вчений, у структуру компетентності входять чотири компоненти: когнітивний, афективний, вольовий, навички і досвід. Бути компетентним – значить мати добір специфічних компетентностей різного рівня [11].

У програмі «DeSeCo» (Федеральний статистичний департамент Швейцарії та Національний центр освітньої статистики США і Канади) компетентність трактується як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних знань, умінь і практичних навичок, ставлень і цінностей, поведінкових компонентів, усього того, що особистість може мобілізувати для активної дії (програма «DeSeCo») [12; 13, с. 22]. Важливо, що в такій інтерпретації поняття компетентність пов'язане із знаннями, уміннями і навичками у практичних діях, що спрямовує програми підвищення кваліфікації в напрямі практико орієнтованого навчання.

У вище названих словниках і Новому тлумачному словнику української мови розглядається інше базове поняття компетентісного підходу – компетенція, за якими це 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [14; 15]. Аналогічно трактує це поняття і тлумачний словник компетенція – «коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийхось повноважень, прав» [16, с. 289].

У наведених тлумаченнях компетенції загальною є змістова основа: обізнаність, що передбачає наявність знань і досвіду, необхідних для успішного виконання роботи в межах наданих їй повноважень.

Сьогодні в науці відбувається пошук нових діяльнісно-орієнтованих технологій формування компетенцій, що відбивається на підходах до інтерпретації поняття.

Так, за І. Галяміної, компетенція – це співставлення кваліфікації (ЗУН відповідно до визначених завдань професійної діяльності) і соціальної поведінки (здатність при постановці і рішенні професійних завдань реалізувати і вдосконалювати свої знання, уміння, навички; готовність приймати рішення і відповідати за їх наслідки, готовність працювати в команді [17]). Ідеться про роль набутих знань і вмінь у практичній діяльності, готовності працівника до постійного професійного розвитку задля ефективного виконання професійних завдань.

Аналізуючи приклади визначення компетенції, В. Байденко звертає увагу на неоднозначне розуміння його сутності як явища нової освітньої культури. Разом з тим, він знаходить спільне, на чому ґрунтуються чисельні дефініції. У представлених вченим положеннях, ми виокремили і узагальнили ідеї в контексті нашого дослідження:

1. Компетенції як найбільш спільна мова для опису результатів освіти сприяють порівнянню та підтвердженню ступенів при дотриманні автономії закладу освіти, його здатності до інновацій та експериментів (встановлюють загальні показники рівня); сприяють розробці програм навчальних дисциплін.

3. Компетенції як інтегроване поєднання знань, умінь, здібностей та установок забезпечують єдність теоретичного знання та практичної діяльності, що дозволяє виконувати трудові обов'язки за одночасної автономності та гнучкості в частині вирішення професійних проблем.

4. Компетенції у сенсі ефективного використання здібностей виходять за рамки професійної тріади: «знання-уміння-навички» і включають неформальні й інформальні знання та ноу+хау (поведінка, аналіз фактів, прийняття рішень, робота з інформацією та ін.) [18].

У такому розумінні компетенція – це не лише здатність робити щось добре, а виконувати особливі види діяльності залежно від поставлених завдань у форматі контекстів з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії, самооцінки. з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища. Саме гнучкості, адаптивної реакції на динаміку конкретної педагогічної ситуації вимагає авторська діяльність учителя, яка є особливою порівняно з основною, оскільки вимагає розширення педагогічної творчості, глибоких знань методології викладання предмету, до того ж даних від природи здібностей.

Аналіз поглядів учених показав, що у наведених визначеннях поняття «компетенція» і «компетентність» мають спільну основу: знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності. Це дає підставу для підходу, за яким зазначені поняття розглядаються деякими вченими як синоніми.

Інший підхід здійснює спроби встановити співвідношення між цими поняттями, за яким компетенція є складовою компетентності. Зокрема, трактує це поняття в контексті понять компетентний і компетентність тлумачний словник, за яким компетентний: 1) знаючий, обізнаний, авторитетний в якій-небудь галузі; 2) володіючий компетенцією. II імен. Компетентність [16, с. 289].

За А. Семеновою та А. Ващенко, компетенція – це внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відношень), що потім виявляються у компетентностях людини як актуальні, діяльнісні прояви. Ці компетентності проявляючись у поведінці людини перетворюються у її особистісні якості, властивості та, відповідно, становляться компетентностями, які характеризуються і мотиваційними, і смисловими, і регуляторними складовими, поряд з когнітивними (знаннями) та досвідом [19, с. 85–86].

Якими ж саме компетентностями повинен володіти вчитель як автор – особа, творчою працею якої створюється навчальна книга? «Автор» вважається одним із синонімів до поняття «творець», відтак він є тим, хто створює, зазвичай щось нове або оригінальне (словник Меррієм-Вебстер (Merriam-Webster Dictionary, 10 Aug. 2021) [20]. Хоча ролі вчителя та автора взаємодоповнюються, вони не збігаються. Не збігаються і пов'язані з ними компетентності – базовий рівень знань, навичок і характеристик, необхідних для компетентного виконання обов'язків [8, с. 34-35].

Кожен автор, на переконання І. Юстесена, потребує таких навичок: адаптивні, дослідницькі, організаційні навички, навички редагування, створення якісного контенту, спілкування, SEO, збереження попиту, здатність зосереджуватися, здатність укластися в терміни (Justesen Isaac, 2019, points 1-10). Серед них, на наш погляд, на особливу увагу заслуговують дослідницькі навички. Дослідницькі навички – це здатність людини знаходити, переглядати, аналізувати інформацію та інтерпретувати її так, щоб вона підводила до формування гіпотез та розв'язання конкретної проблеми (2021) [6].

На жаль, в українській педагогічній науці питання авторських компетентностей учителя не стало предметом належної уваги. Але освітянами провадиться інтенсивна робота з ідентифікації професійних компетентностей учителя. **Вимоги до компетентностей, обов'язків і кваліфікацій працівників визначаються професійними стандартами, де** термін «компетентність» визначено для позначення обов'язкових якостей, необхідних для виконання обов'язків. **Професійний стандарт** – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій. **Вимоги до вчителя визначає Професійний стандарт** за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», розроблений МОН України і затверджений міністерством розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України (Наказ № 2736 від 23.12.2020 р.). Відповідно до Стандарту вчитель організує процеси навчання, виховання та розвитку учнів, цілісність яких забезпечується наявністю у вчителя загальних і професійних компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій. Таким чином, компетентності вчителя, на думку освітнього

співтовариства, є важливою складовою процесів забезпечення позитивних результатів освітнього процесу [21].

У Професійному стандарті та інших законодавчих документах освітньої галузі не йдеться напряму про авторські компетентності вчителя. Але серед визначених у Професійному стандарті обов'язкових компетентностей учителя увагу привертають здатність моделювати зміст навчання (аспект предметно-методичної компетентності (A2.1), здатність створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси (аспект інформаційно-цифрової компетентності A3.2), здатність проектувати осередки навчання, виховання та розвитку учнів (аспект проєктуальної компетентності (B3.1).

Позитивним, на наш погляд, є передбачення розробниками приблизних термінів уточнення груп професійних компетентностей стандарту після його апробації у закладах освіти й обговорення освітянами. Серед них як варіативний компонент може бути представлений і добір авторських компетентностей.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

У нашій роботі ми намагаємося доступним нам шляхом привернути увагу до категорії освіти «авторська компетентність», до необхідності визначення ролі і місця формування авторських компетентностей учителів як важливої складової їхнього професійного розвитку в системі підвищення кваліфікації.

Проаналізувавши концептуальні підходи до визначення поняття «компетентність», ми розуміємо авторську компетентність учителя як сукупність «авторські компетентності вчителя» як інтегровану сукупність знань, умінь, навичок, професійного досвіду, яка забезпечує ефективне використання вчителем своїх здібностей для здійснення діяльності зі створення навчальної книги залежно від поставлених завдань у форматі контекстів освітнього процесу з гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища.

Авторська компетентність учителя, як і будь яка інша, змінюється з набуттям професійного і авторського досвіду, відтак характеризується різними рівнями. Різні рівні авторської компетентності характеризують окремі етапи траєкторії розвитку вчителя як автора.

У світлі зазначеного актуальною проблемою для вітчизняної системи підвищення кваліфікації вбачається пошук нових практико орієнтованих технологій навчання, спрямованих на формування авторських компетентностей учителя відповідно до етапів траєкторії розвитку.

З урахуванням сказаного вище, головною метою наукового обґрунтування підходу до формування авторських компетентностей учителя стає обговорення умов, за яких реалізація визначеного на основі обґрунтування підходу буде доцільною і матиме значення як засіб модернізації вітчизняної системи освіти.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Гузій, Н.В., 2015. Педагогічний професіоналізм як наукова категорія. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 116.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій: Закон України від від 01.04.2022 № 2179, IX. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20>>.
3. Турчин, А. І., 2011. Система післядипломної освіти педагогічних кадрів професійно-освітніх закладів Німеччини. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*, 3, 173-180. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_3_38>.
4. Самойленко, О.О., 2015. Організаційно-педагогічні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технологій дистанційного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 253.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Редакція від 01.01.2023, підстава 2834-IX. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.
6. Elbrekht, O. M., Bakhov, I., Vukolova, K., & Kostenko, L. D., 2021. Preparing teachers in the professional development system for participation in textbook development in the USA. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 14(33), e16911. DOI: <https://doi.org/10.20952/revtee.v14i33.16911>.
7. Петренко, Л.М., 2012. Аналіз концепцій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. *Професійна освіта проблеми і перспективи*: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський інженерно-педагогічний університет». Київ; Сімферополь, 3, 21–26.
8. Handler, B., 2010. Teacher as curriculum leader: A consideration of the appropriateness of that role assignment to classroom-based practitioners. *International Journal of Teacher Leadership*, 3, 32-42. Available at: <<http://www.csupomona.edu/ijtl>>.
9. Словник української мови online. томи 1-12 (а-підкюрювач), 2023. *Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2015 – 2023*, 20382. Available at: <<https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=43318&page=1367>>.
10. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, 2005. Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун. 560. Доступно: <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>>.
11. Равен, Дж., 2001. *Педагогічне тестування: проблеми, помилки, перспективи* / пер. з англ. Ю.І. Турчанінова, Е. Н. Гусинський. 2-ге вид., 142.
12. Кравченко, Г. Ю., 2012. Формування управлінської компетентності керівника навчального закладу в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Вчені записки. Харківський інститут управління: науковий журнал*, 29, Харків: ХІУ, 380–387. Доступно: <<https://svitppt.com.ua/rizne/formuvannya-upravlinskoi-kompetentnosti-kerivnika-navchalnogo-zakladu-v-umovah-pislyadiplomnoi-pedagogichnoi-osviti.html>>.

13. Овчарук, О.В., 2003. Компетентності як ключ до формування змісту освіти. *Стратегія реформування освіти України: рекомендації з освітньої політики*, Київ: К.І.С., 13–31.
14. *Новий тлумачний словник української мови* (у трьох томах), 2006. Том 1, А–К / уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ: Вид-во «АКОНІТ», 926.
15. Головань, М.С.. 2008. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 3, 23-30.
16. *Тлумачний словник української мови*: [з граматич. додатками і прикладами сталих виразів: близько 10000 слів] 2018. [Упоряд. Т. В. Ковальова]. Харків: Фоліо, 590, [17].
17. Галямін, І., 2013. Про проблеми розробки основних освітніх програм третього покоління. *Нова педагогічна думка*, 1, 1, 18.
18. Федорович, А. В., 2019. Професійна компетентність як результат підготовки фахівця в закладі вищої педагогічної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького., Серія: «Педагогічні науки», 18*, Доступно: <<https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3181>>.
19. *Словник-довідник з професійної педагогіки*, 2006. За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра. 221.
20. «Author». *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster. Available at: <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/author>>..
21. *Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»*: розроб. МОН України, затв. Наказом М-ва розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23.12.2020 р. Доступно: <<https://nus.org.ua/news/zat...>>.

FORMATION OF TEACHERS' AUTHOR COMPETENCES AS A COMPONENT OF THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF ADVANCED TRAINING

Olga Elbrecht,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Chief Researcher of the Department of Scientific and
Methodological Support of Educational Literature Publication,
State Scientific Institution,
'Institute for Modernization of Educational Content'
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0470-2408
om_elbrekht@ukr.net

Abstract. The main indicators of the effectiveness of domestic education, formulated in legislative documents, are motivation of students to achieve learning results and progress in development, notably through ensuring their individual educational trajectory; direction of the educational process to identify and develop the abilities and talents of the individual, his/her individual abilities by modifying the content of educational subjects; use of developmental means and teaching methods that take into account the educational needs of students and contribute to the successful assimilation of

the content of education and child development. It is clear that the key figure in ensuring the mentioned expectations from education is a competent teacher, who must be able to develop original educational programs and teaching aids. In view of such requirements, the teacher is expected to advance. He/she is obliged to raise the professional level, pedagogical skill, qualification – that is, to master new and improve previously acquired competences within the limits of his/her professional activities. The purpose of the article is to consider the theoretical and legal foundations, to find out the degree of development in pedagogical science of clearly formulated provisions regarding the planned and systematic training of teachers to participate in the creation of textbooks as important means of fulfilling the above requirements; justify the need to make changes in the legislative documents in the field of education aimed at establishing the regulatory and legal basis for the formation of the authorial competences of teachers and their activity in creating textbooks. In the course of the research, the author considered the essence of its main concepts ("advanced training", "competence"), which contributed to the definition of the concept of "authorial competences of the teacher". An analysis of legislative documents in the field of education was carried out, which proved the absence of clear provisions on the planned and systematic training of teachers to participate in the creation of textbooks. The need to make appropriate changes aimed at establishing the regulatory and legal basis for the formation of the authorial competences of teachers and their activity in creating textbooks is substantiated.

Keywords: qualification; advanced training; competence; teacher's authorial competences.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Huzii, N.V., 2015. Pedagogichnyi profesionalizm yak naukova katehoriia [Pedagogical professionalism as a scientific category]. *Pedahohichna tvorchist, maisternist, profesionalizm u systemi pidhotovky osvitianskykh kadriv: zdobutky, poshuky, perspektyvy: monohrafiia / kerivn. avt. kol. N.V. Huzii*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 116.
2. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo funktsionuvannia natsionalnoi systemy kvalifikatsii* [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the functioning of the national system of qualifications]: Zakon Ukrainy vid vid 01.04.2022 № 2179, IKh. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20>>.
3. Turchyn, A. I., 2011. Systema pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv profesiino-osvitnikh zakladiv Nimechchyny [The system of postgraduate education of teaching staff of vocational educational institutions in Germany]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu "Ukraina"*, 3, 173–180. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_3_38>.
4. Samoilenko, O.O., 2015. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv na osnovi tekhnologii dystantsiinoho navchannia [Organizational-pedagogical conditions for improving the qualifications of managers of vocational and technical educational institutions based on distance learning technologies]: *dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04*, Zhytomyr, 253.

5. *Pro osvitu* [On education]: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. Redaktsiia vid 01.01.2023, pidstava 2834-IX. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.
6. Elbrekht, O. M., Bakhov, I., Vukolova, K., & Kostenko, L. D., 2021. Preparing teachers in the professional development system for participation in textbook development in the USA. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 14(33), e16911. DOI: <https://doi.org/10.20952/revtee.v14i33.16911>.
7. Petrenko, L.M., 2012. Analiz kontseptsii rozvytku informatsiino-analitychnoi kompetentnosti kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Analysis of the concepts of development of informational and analytical competence of managers of vocational and technical educational institutions]. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*: zb. nauk. pr. / In-t prof.-tekh. osvity NAPN Ukrainy; Respublikanskyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Krymskyi inzhenerno-pedahohichniy universytet». Kyiv; Simferopol, 3, 21–26.
8. Handler, B., 2010. Teacher as curriculum leader: A consideration of the appropriateness of that role assignment to classroom-based practitioners. *International Journal of Teacher Leadership*, 3, 32-42. Available at: <<http://www.csupomona.edu/ijtl>>.
9. *Slovnnyk ukrainskoi movy online* [Dictionary of the Ukrainian language online]. tomy 1-12 (a-pidkúriuvach), 2023. Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy, 2015 2023, 20382. Available at: <<https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=43318&page=1367>>.
10. *Velykyi tлумachnyi slovnnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language], 2005. Uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun. 560. Dostupno: <<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>>.
11. Raven, Dzh., 2001. *Pedahohichne testuvannia: problemy, pomylky, perspektyvy* [Pedagogical testing: problems, errors, perspectives] / per. z anhл. Yu.I. Turchaninova, E. N. Husynskyi. 2-he vyd., 142.
12. Kravchenko, H. Yu., 2012. Formuvannia upravlinskoї kompetentnosti kerivnyka navchalnoho zakladu v umovakh pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Formation of managerial competence of the head of the educational institution in the conditions of postgraduate pedagogical education]. *Vcheni zapysky. Kharkivskyi instytut upravlinnia: naukovyi zhurnal*, 29, Kharkiv: KhIU, 380–387. Dostupno: <<https://svitppt.com.ua/rizne/formuvannya-upravlinskoї-kompetentnosti-kerivnika-navchalnoho-zakladu-v-umovah-pislyadyplomnoi-pedahohichnoi-osviti.html>>.
13. Ovcharuk, O.V., 2003. Kompetentnosti yak kliuch do formuvannia zmistu osvity [Competencies as a key to the formation of the content of education]. *Stratehiia reformuvannia osvity Ukrainy: rekomendatsii z osvitnoi polityky*, Kyiv: K.I.S., 13–31.
14. *Novyi tлумachnyi slovnnyk ukrainskoi movy* [New interpretive dictionary of the Ukrainian language] (u trokh tomakh), 2006. Tom 1, A–K / uklad.: V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. Kyiv: Vyd-vo «AKONIT», 926.
15. Holovan, M.S., 2008. Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teoriia dosvidu [Competence and competence: theory experience, theory of experience]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 23–30.
16. *Tлумachnyi slovnnyk ukrainskoi movy: [z hrammatykh. dodatkamy i prykladamy stalykh vyraziv* [Interpretive dictionary of the Ukrainian language: [with grammar. with applications and examples of constant expressions]: blyzko 10000 sliv, 2018. [Uporiad. T. V. Kovalova]. Kharkiv: Folio, 590, [17].

17. Haliamin, I., 2013. Pro problemy rozrobky osnovnykh osvitnikh proqram tretoho pokolinnia [On the problems of developing basic educational programs of the third generation]. *Nova pedahohichna dumka*, 1, 1, 18.

18. Fedorovych, A. V., 2019. Profesiina kompetentnist yak rezultat pidhotovky fakhivtsia v zakladi vyshchoi pedahohichnoi osvity [Professional competence as a result of training a specialist in an institution of higher pedagogical education]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho*, Seriya: «Pedahohichni nauky», 18, Dostupno: <<https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3181>>.

19. *Slovyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* [Dictionary-handbook of professional pedagogy], 2006. Za red. A.V. Semenovoi. Odesa: Palmira. 221.

20. «Author». *Merriam-Webster.com Dictionary* ["Author". Merriam-Webster.com Dictionary], Merriam-Webster. Available at: <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/author>>..

21. *Profesiinyi standart za profesiiamy* «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z diplomom molodshoho spetsialista)» [Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with junior specialist diploma)"]: rozrob. MON Ukrainy, zatv. Nakazom M-va rozvytku, ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy № 2736 vid 23.12.2020 r. Dostupno: <<https://nus.org.ua/news/zat...>>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-277-290>

УДК 378:37.091.12

Злобіна Олена Вікторівна,

старший викладач,

кафедра соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін,

Інститут Військово-Морських Сил Національного університету

«Одеська морська академія»

Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2296-5148>

zlobina710@gmail.com

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ КАДРІВ У РАМКАХ ПРОГРАМИ ДЕЕР З ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТИ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті наголошено, що потреба суттєвих змін у сфері військової освіти зумовлена необхідністю забезпечення безперервного професійного розвитку військових упродовж військової кар'єри (службової діяльності) для набуття оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей виконувати завдання оборонного планування, застосування Збройних Сил України, спільних дій у складі об'єднаних органів військового управління, а також їх